

Dots. PEETER KREITZBERG

Mida tahta õpetaja ettevalmistamiselt?

2.

Peaksime võimalikult hästi teadma neid üldisi mõjutegureid, mis on tähtsad ühe või teise kasvatustulemuse kujundamisel. Lisaks veel individuaalsed mõjurid, õpilaste individuaalsed iseärasused. Siit kasvab välja teadmise probleem. Et oleks loodud kasvatuskunstile minimaalne teaduslik baas, peaks õpetaja teadma vähemalt järgmisi valdkondi.

⊗ Inimese arengu seaduspärasused (nii üldised kui erilised).
⊗ Õppe- ja kasvatustöö eesmärgid (kõige üldisematest kõige konkreetsemateni).
⊗ Õppe- ja kasvatustöö vahendid (seoses taotletavate eesmärkidega): a) tehnika, b) tingimused, c) suhtlemine.

See on vaid kõige üldisem lähtekoht teadmisele vastava ettevalmistuse sisu struktureerimiseks, mida me praegu kaugeltki rahuldavalt teha ei oska.

Vaevalt võib kahelda selles, et tulevane õpetaja peab midagi teadma koolist, lapsest, õppimisest ja õpetamisest. Mida täpselt, seda lahendatakse eri riikides, erinevates õppeasutustes erinevalt. Objektiivseid kriteeriume pole. Sama kehtib teiste kõrgharidusega spetsialistide ettevalmistamise puhul.

Kuid suure hulga tõdede teadmine ei pruugi veel kedagi panna otstarbekalt toimima. See on aluseks adekvaatsele olukorra analüüsile ja pedagoogiliste otsustuste langetamisele. Jätame olukorra analüüsi ja otsuste sünteesi praegu vahele ja hüppame kohe lõppetappi — otsuste elluviimisele. Teatud õpetamis-kasvatamisvõtete omandamine on lihtsam kui nende õige valik õppe- ja kasvatustöös. On olemas terve rida õpetamise ja kasvatamise võtteid (õpilaste suuline küsitlemine, suhtlemisvõtted, konkreetsed õpetamise meetodid jne.), mida sageli kasutatakse ja mille vilunud valdamisest sõltub õpetaja tegevuse tulu. See on õpetaja tegevuse instrumentaalne külg, pedagoogiline tehnika, mida kahtlemata peaks treenima. Sellega võib alustada varakult, ilma erilise teoreetilise ettevalmistuseta või sellega rööbiti. Näeksin selles PPP (pideva pedagoogilise praktika) põhilist ülesannet. Siin tuleks raskuspunkt asetada mallõppele, ja tegemist väärivate eeskujude, nn. ideaaletalonide kasutamisele. Omal kohal oleks kindlasti eesmärgistatud videolõikude vaatlus ja analüüs, rääkimata intensiivsest harjutamisest. Üheks põhimureks jääb etalonide omaksvõtt ning etaloni ja jäljendi vahekorra probleem, sest ka pedagoogilises tehnikas peaks säilima õpetaja individuaalsus.

Märksa tõsisem probleem pedagoogilises ettevalmistuses on tegelike pedagoogiliste olukordade analüüs ja otsustuste süntees, õpetaja tegevuse valik. Sellele on meil Eestis hakatud tähelepanu pöörama alles viimastel aastatel. Meie kooliõpetuses on kaua aega arvatud, et teadmisi rakendatakse keerukamates olukordades iseenesest, niipea kui teadmised on kindlalt omandatud. Nii arvatakse siin-seal veel praegugi, et piisab, kui läbi lugeda paar head psühholoogia, pedagoogika ja metoodika raamatut ja kõik edasine on omandatu lihtlabane elluviimine. Tegelikult ei rakendata kunagi korraga ühte fakti või seaduspärasust, vaid

3.

korraga väga paljusid. Seega eeldab pedagoogiliste otsustuste süntees sageli üsna kõrgetasemelist mõtlemisprotsessi, mida on vaja eraldi treenida. Siin ei saa me enam läbi ühe olulisema eeltingimuse — õpetajakandidaadil peab olema positiivne hoiak tulevase tegevuse suhtes. Kasvõi sellepärast, et analüüsi- ja sünteesivõime üldse käivituksid.

Võib küsida, kuidas siiani on ilma olukorra analüüsi treenimise toime tulnud. Aga praeguses koolis saab õpetada ka üsna jämedatest tegevushoiakutest lähtudes, kitsendades oma tegevuse eesmärgiks õpikus esitatud faktide ja seoste päheõppimise, tundmata vähimatki huvi näiteks õpilase afektiivse arengu vastu, loovuse arendamise vastu. Seda meil ei kontrollita ja kõige selle jaoks ei jääks aegagi.

Kõrgkooli seinte vahel on meil võimalus lahendada mitmeid pedagoogilisi probleemsituatsioone, et harjutada otsustuste vastuvõtmist. Hea metoodilise varustatuse korral on võimalik harjutada üliõpilasi situatsiooni nägema, lahendusi projekteerima. Raskus on praegu selles, et pole piisavalt korralikke probleem-ülesandeid. Pole ülevaadet ka koolis kõige sagedamini ja õpetajale kõige suuremaid raskusi valmistavatest asjadest. Probleemsituatsioonide lahendamise üheks puuduseks jääb, et situatsioon ei joonistu välja kogu oma rikkuses ning on raske otsustada, kuidas õpetajakandidaadil ennast paigutada lahenduse leidmiseks. Kõik see kujutab endast otsustuste vastuvõtmist ilma tegeliku olukorra ja pedagoogilise tehnika kasutamiseta.

See kõik on kahtlematult ebapiisav alus õpetajate ettevalmistusel. Siiani ei võeta veel kuskil arvesse õpetaja unikaalsust. Õpetaja ei pea endalt küsima, kuidas ühes või teises olukorras toimida, vaid kuidas tema peaks tegutsema. See on pedagoogilise eneseteadvuse arendamine, oma võimaluste ja tugevate külgede teadvustamine, endale sobivate meetodite ja võtete teadmine. Paljudel õpetajakandidaatidel võib igapäevasest suhtlemisest olla tekkinud üpris hea kujutlus, milline on ühe või teise käitumisvõtte mõju teisele. Kuid erinevused üliõpilaste vahel on suured. Pedagoogilise eneseteadvuse kujunemine sõltub tagasisidest, mille tulevane õpetaja oma tegevuse kohta saab. Enda tegevuse nägemine video abil, erinevate olukordade lahendamine või teiste analüüsi ja hinnanguite kuulamine on tagajärjekas vahend. Parem on treenida väikestes rühmades. See oleks midagi 60-ndate aastate algusest mujal maailmas tuntud «microteachingu» laadset, mille tehnikat meie aga ei tunne.

Kogu pedagoogiline ettevalmistus peaks lõppema enese proovilepanekuga tegelikus koolielus. See saab alguse pedagoogilisel praktilisel, kuid põhimahus lükkub esimestele tööaastatele.

Tegelikult ei tea keegi täpselt, kuidas oleks otstarbekam õpetajaid ette valmistada. Kõigis maades otsitakse, katsetatakse. Ollakse hädas oskuste ja praktilise ettevalmistuse andmisega,